

Omgevingsvisie Hoeksche Waard

Waardmakersteam
Kunst & Cultuur

Definitieve versie mei 2019

Inhoud

	Blz.
Aanleiding voor dit schrijven	3
- Wat is een omgevingsvisie?	3
- Opdracht voor het opstellen van een omgevingsvisie HW	3
Inleiding	4
- Wat is het belang van kunst en cultuur?	4
- Hoe kijkt de gemeente Hoeksche Waard naar kunst en cultuur?	4
- Eerste aanzet kunst & cultuur in antwoord op de gemeente	4
Het belang van kunst en cultuur voor de omgevingsvisie	6
- Vitale dorpen en een actieve samenleving	7
* Gedifferentieerd wonen – creatieve woonvormen	7
- Enkele voorbeelden van mogelijke oplossingen	8
- Creatief gebruik maken van bestaande panden	8
* Ontmoetingsplekken binnen – buiten	9
- Ontmoeting binnen	9
- Ontmoeting buiten	10
* Schoolse en buitenschoolse cultuurparticipatie	10
- Cultuureducatie met Kwaliteit	11
- Combinatiefunctionaris Cultuur – coördineren en verbinden	12
- Cultuur – onderwijs – economie	13
- Onderwijs en (cultureel) erfgoed en/of kunstwerken	13
* Fysieke en mentale gezondheid – sport en cultuur	14
- Een actieve samenleving door sport en cultuur – fysieke ruimte	14
- Mentale gezondheid	15
* Kunst en cultuur inzetten voor een inclusieve Hoeksche Waardse samenleving	16
- Cultuur inzetten tegen eenzaamheid en voor de uitvoering van de Jeugdwet (jongeren- en ouderenzorg)	17
- Sterke en aangename omgevingskwaliteit	20
* Cultuur en (cultuur historische/erfgoed) landschap	20
- Bereikbaar, nabij en toegankelijk	22
* Hoeksche Waard als fiets- en wandeleiland	22
- Vitaal economisch klimaat – Cultuur en economie	23
* Cultuur, maatschappelijke vraagstukken en economie	23
* Cultuur als verbinding tussen economie – wetenschap – techniek en onderwijs	24
- Cultuur en technologie	24
- Cultuur en wetenschap	25
* Cultuur en arbeidsontwikkeling – inclusie	26
- Ontwikkeling op de arbeidsmarkt	26
- Arbeidsontwikkeling voor iedereen	26
* Economische rol van kunst en cultuur – toerisme	27
- Enkele voorbeelden kunst en cultuur – toerisme	27
* Cultuur en detailhandel	29
- Duurzame innovatieve landbouw	30
- Duurzaam, energieneutraal en klimaatbestendig	31
Tot stand komen van beschreven omgevingsvisie	32
- Samenwerking	32
- Financiering	32
Samenvatting	32
Tot slot	33

Aanleiding voor dit schrijven

Wat is een omgevingsvisie?

De omgevingsvisie is een strategische visie voor de lange termijn voor de gehele fysieke leefomgeving. Het is “Het opstellen van een centrale koers die bijdraagt aan het versterken van de vitaliteit, levendigheid en de kwaliteit van de Hoeksche Waard en waarbij investeringen op gang komen”. De omgevingsvisie is een instrument uit de Omgevingswet. Dit is een nieuwe wet die wetten en regels voor ruimte, wonen, infrastructuur, milieu, natuur en water bij elkaar brengt. De bedoeling is dat er minder regels komen, zodat het overzichtelijker wordt voor burgers. Verder is de wet bedoeld om meer ruimte voor initiatieven en lokaal maatwerk mogelijk te maken. Het is belangrijk dat de visie wordt gedragen door een zo breed mogelijke afspiegeling van onze gemeente. Samen met inwoners gaan bestuurders, raadsleden, ondernemers en stakeholders zich voorbereiden op de toekomst door het opstellen van de Omgevingsvisie voor de Hoeksche Waard.

Opdracht voor het opstellen van een omgevingsvisie Hoeksche Waard

- Wat voor Hoeksche Waard, dorp of deelgebied met welke kwaliteiten willen we?
- Welke initiatieven kunnen daaraan bijdragen?
- En hoe gaan we er samen voor zorgen dat we dat gaan realiseren?

Het team Kunst & Cultuur stelt zich daarbij de volgende uitdaging centraal:

Het belang van kunst en cultuur voor de kwaliteit van de Hoeksche Waard

Wat betekent kunst en cultuur voor de Hoeksche Waard, of wat zou het kunnen betekenen? Daarbij wordt ingestoken op de startnotities van de Gemeente Hoeksche Waard: **Hoofdpijnenakkoord** en de **Startnotitie Kunst en Cultuurbeleid**.

Overzicht van de belangrijkste uitdagingen zijn daarbij op het gebied van:

1. Vitale dorpen en een actieve samenleving
2. Sterke en aangename omgevingskwaliteit
3. Bereikbaar, nabij en toegankelijk
4. Vitaal economisch klimaat
5. Duurzame innovatieve landbouw
6. Duurzaam, energieneutraal en klimaatbestendig

(Bron: Hoofdpijnenakkoord)

De gemeente ambieert een inclusieve, sociaal en verbonden samenleving, waarin iedereen kan meedoen, tot zijn recht komt en zijn talenten benut. Want iedereen telt in de Hoeksche Waard.

Onze kernwoorden zijn dan ook:

Inclusie – vitaliteit – samenwerking – verbinding – ontmoeten – integraal

Inleiding

Wat is het belang van kunst en cultuur?

(Bron: Kim Putters, directeur Sociaal en Cultureel Planbureau)

Het culturele leven is een belangrijk onderdeel van het maatschappelijk leven en voor velen ook van het individuele leven. Het heeft ruimtelijke, sociale en economische betekenis, het biedt mogelijkheden tot identificatie en discussie, tot ontspanning en (zelf)reflectie.

(Bron: LKCA)

Deelnemen aan cultuur en leren via én over cultuur, brengt je verder in het leven. Het helpt om de complexiteit van het leven vanuit verschillende perspectieven te bekijken, in plaats van uit een kokervisie.

(Bron: Stichting Cultuur – Ondernemen, onderzoek Motivaction 2010)

Kunst & cultuur is gelijk aan inspiratie, het spoort aan om anders te kijken en om creatief bezig te zijn. Kunst & cultuur is een verrijking voor de samenleving. Het heeft een socialiserende waarde.

Hoe kijkt de gemeente Hoeksche Waard naar kunst en cultuur?

(Bron: Hoofdlijnenakkoord)

Cultuur is belangrijk in de samenleving. Cultuur is dat wat de mens creëert en verbindt. Daarmee is cultuur onderdeel van alle thema's waar de omgevingsvisie zich mee bezig houdt. Cultuur raakt het dagelijkse leven van de inwoners van de Hoeksche Waard.

(Bron: Startnotitie Kunst- en Cultuurbeleid gemeente Hoeksche Waard)

Kunst en cultuur zetten je aan het denken, doen vanzelfsprekendheden wankelen, werken relativerend en zaaien verwarring. Ze zorgen voor creativiteit in onze kenniseconomie. Daarnaast heeft kunst een op zichzelf staande, intrinsieke waarde: kunst biedt schoonheid, ontspanning en plezier. Kunst verbetert de kwaliteit van het leven. (Bron: J. Bussemaker & J. Leerdan, Kunst maakt het)

Daarbij geeft de gemeente aan het belangrijk te vinden de volgende aandachtspunten mee te nemen:

- A. Zorg dat wat er in de Hoeksche Waard aan kunst en cultuur gebeurt meer samenkomt (in plaats van een versnipperd aanbod).
- B. Zoek naar slimme verbindingen. Voor de vitaliteit van het eiland en om het interessant te houden voor jonge gezinnen om zich te vestigen, is een goed cultureel klimaat nodig.
- C. Zorg voor een cultureel klimaat met inclusie (kunst en cultuur voor iedereen!), laagdrempelig en gedifferentieerd ... zodat het in alle haarvaten van de samenleving kan doordringen.
- D. Werk aan een integraal cultuurbeleid met goede verbindingen naar o.a. jeugdbeleid, inclusief een uitvoeringsprogramma, dat samen met inwoners, ondernemers en het brede maatschappelijk veld wordt geschreven.

Eerste aanzet kunst en cultuur in antwoord op de gemeente

Het Hoekschewaards platform voor Kunst en Cultuur, Stichting Dok-C, was vóór het samengaan van de 5 gemeenten tot één Hoeksche Waard, al bezig met betrekking

tot deze aandachtspunten. Daarbij hebben punten B, C, en D direct te maken met de vraagstukken vanuit de omgevingsvisie Hoeksche Waard.

Ad. A

Dok-C heeft zich tot doel gesteld versnippering op het gebied van kunst en cultuur tegen te gaan en verbinding tot stand te brengen in de breedste zin van het woord. Zo heeft het platform een communicatienetwerk opgezet in de vorm van een website: www.dok-c.net. Daarop kunnen zowel cultuuraanbieders als cultuurliefhebbers elkaar vinden en is in de culturele agenda een overzicht van het aanbod te vinden. Transparantie staat centraal. Cultuuraanbieders kunnen actief en zelfstandig mededelingen, workshops en evenementen plaatsen en zich aanmelden op de culturele kaart.

Dok-C probeert cultuuraanbieders van alle disciplines met elkaar in contact te brengen om zich gezamenlijk over vraagstukken als het opstellen van een integraal cultuurbeleidsplan te kunnen buigen.

In het platform voor kunst in cultuur zijn tot nu toe verenigd:

Bibliotheken, Stichting muziekschool, Federatie van muziekverenigingen Hoeksche Waard, Welzijn Jongeren, Stichting Concertcommissie, Cultuureducatie, Gemeente, Stichting Erfgoed/Museum Hoeksche Waard, Stichting Hoekschewaardse Kunstenaars ... De bekendheid van Dok-C neemt nog steeds toe en er zijn ook nu nog nieuwe kunstenaars en creatieven die zich aanmelden; zowel individueel als organisaties.

Ad. B+C+D

Stichting Dok-C is gesprekspartner van de gemeente met betrekking tot het uitwerken van een integraal Cultuurbeleidsplan. Daarbij zoekt het platform ook de samenwerking met o.a. Regiekr8 en Welzijn Hoeksche Waard.

Waardmakersteam Kunst & Cultuur wil met deze omgevingsvisie laten zien wat kunst & cultuur kan bijdragen aan de zes genoemde uitdagingen/vraagstukken.

Hieronder vindt u per domein een antwoord. Aangezien er veel verwevenheid is en raakvlakken zijn tussen de verschillende domeinen, zullen deze tussendoor worden aangehaald.

Daar waar u verder in dit schrijven leest 'wij', wordt bedoeld Waardmakersteam Kunst & Cultuur!

CmK: gesamstkunst

Het belang van kunst en cultuur voor de omgevingsvisie

(Bron: Hoofdlijnnakkoord)

Door toenemende complexiteit van de samenleving zien we dat de zorgvragen ook ingewikkelder worden. Denk aan de behoefte aan Jeugdhulp en de geleidelijke vergrijzing van de bevolking in de HW.

- Preventieve projecten om specialistische jeugdzorg te voorkomen
- Vergroten gezondheidsbevordering
- Tegengaan van eenzaamheid (zoals Hoeksche Huiskamers en maatjesprojecten)
- Bevorderen van contacten in sport, cultuur en op scholen
- (combinatiefunctionarissen)
- Aandacht voor welzijn in de dorpen: faciliteren van en meedenken met buurtinitiatieven.

(Bron: LKCA-campagne [Cultuur deel je](#))

Cultuur deel je – cultuur beleef je met anderen – cultuur is van ons allemaal! Dat vraagt om een infrastructuur waarin mensen cultuur kunnen delen, zoals podia, ateliers, musea, theaters, centra voor kunsten, bibliotheken en festivals.

Waarom is dit zo belangrijk?

- Het maken, beleven en delen van cultuur zorgt voor identiteitsvorming en ontmoeting. In die ontmoeting heeft iedereen de mogelijkheid om zich te onderscheiden én te verbinden.
- Culturele voorzieningen hebben een positief effect op de leefbaarheid en aantrekkingskracht van een dorpskern of gemeente. Het verhoogt de kwaliteit van leven.
- Cultuur maken, beleven en delen stimuleert creatief denken en doen. In onze snel veranderende samenleving is het belangrijk om de creativiteit van burgers te benutten.

Vitale dorpen en een actieve samenleving

Voor de vitaliteit van het eiland en om het interessant te houden /maken voor jonge gezinnen om zich te vestigen, is een goed cultureel klimaat nodig. Daarnaast is het belangrijk de kracht van de dorpskernen te behouden en ruimte en mogelijkheden te creëren voor ontmoeting binnen en tussen generaties en verschillende lagen in de samenleving.

Gedacht wordt aan een cultureel klimaat waarbij inclusie centraal staat, dat laagdrempelig en gedifferentieerd is, zodat het in alle haarvaten van de samenleving kan doordringen.

Ons devies: maak gebruik van creatief, out-of-the-box- en oplossingsgericht denken.

Kunst&cultuur kan hier op verschillende vlakken een bijdrage aan leveren.

Juist vanuit kunst&cultuur kan een frisse blik worden geworpen op actuele vraagstukken in de samenleving. Daar houdt o.a. het [Kenniscentrum Kunst & Samenleving](#) in Groningen zich mee bezig en daar kunnen we in de Hoeksche Waard ideeën uithalen. Het kenniscentrum stimuleert de creatieve en innovatieve rol van de kunstenaar in de veranderende samenleving en helpt kunstenaars responsief en proactief te reageren op deze veranderingen en zich bewust te worden van de verschillende rollen die zij daarbij kunnen en moeten vervullen. Dat kan zijn op het gebied van duurzaamheid, sociale cohesie, onderwijs, ouderenzorg, etc. [Kunstloc Brabant](#) heeft vorig jaar de [special Kunst&Samenleving](#) op de markt gebracht, waarin voorbeelden worden gegeven van duurzame samenwerking en hoe kunstenaars en ontwerpers vruchtbare verbonden aangaan met appelboeren, boomkwekers, schaaпsherders, de energiesector en Staatsbosbeheer. Creatieve ideeën welke met enkele aanpassingen ook bruikbaar zijn voor de Hoeksche Waard. [Wij onderstrepen dan ook deze creatieve samenwerkingsvormen en stimuleren het onderzoeken naar mogelijkheden in de Hoeksche Waard.](#) We zullen hier dan bij de verschillende thema's naar verwijzen.

Gedifferentieerd wonen – creatieve woonvormen

Jonge gezinnen hebben behoefte aan betaalbare woningen in levendige kernen; in toenemende mate groeit de behoefte aan sociale woningen; jongeren zijn op zoek naar mogelijkheden voor betaalbaar zelfstandig wonen. Met een toenemende vergrijzing en de behoefte langer zelfstandig te blijven wonen, verandert de woonvraag voor ouderen. Daarbij loert de eenzaamheid; waarbij er een grotere eenzaamheid is bij ouderen zonder kinderen (onderzoek Nederlands Instituut Demografisch Instituut). Dit heeft te maken met een kleiner en anders opgebouwd netwerk.

Jan Latten (hoogleraar sociale demografie aan de Universiteit van Amsterdam) geeft als mogelijke oplossing: Zorg voor woonomgevingen waar ontmoetingen plaats kunnen vinden tussen jong en oud. Zorg daarbij voor een mix tussen generaties, waarbij enige mate van gelijkgestemdheid belangrijk is (b.v. mensen die duurzaamheid en zorg voor milieu hoog in het vaandel hebben). Contacten tussen generaties kun je 'afdwingen' met de plek waar je woont.

Multifunctionaliteit van woonomgevingen draagt dus bij aan steeds belangrijker wordende gelegenheid tot ontmoeting. Er is behoefte aan ontmoetingslocaties waar interactie tussen mensen centraal staat.

Enkele voorbeelden van mogelijke oplossingen:

- Betaalbaar wonen voor jongeren door samen een woning te delen; denk aan Friendswonen (<http://friendswonen.nl/>)
- Flexwonen voor starters.
- Tiny Houses; Een nieuwe woonvorm met een duidelijke filosofie. Kleine volwaardige vrijstaande woningen met een zo klein mogelijke ecologische voetafdruk.
- Herbestemming van bestaande panden, waarbij je generaties samenbrengt – zorg voor elkaar – contacten – vriendschappen;
 - oude/leegstaande boerderijen ombouwen naar een hedendaagse woonbestemming (voorbeeld: Hoeve 'Eve Ver' in Mijnsheerenland, welke na 6 jaar leegstand wordt omgebouwd tot moderne woning voor twee gezinnen binnen één familie.)(bron: Het Kompas 10-04-2019).
 - leegstaande winkel-/ kantoorpanden ombouwen naar woonbestemming met sociale voorzieningen
- Hofjeswonen:
 - Een woonvorm voor "jonge ouderen" en "oudere jongeren" die graag elkaar helpen en zo lang mogelijk zelfstandig willen wonen. Het concept van veilig wonen met veel privacy en tegelijkertijd alle voordelen van samenwonen met een b.v. gezamenlijke binnentuin.
 - Hofje als vorm van meergeneratie-wonen. Dit betekent een mix van jong en oud(er), die elkaar versterken en ondersteunen.
- Levensloopgeschikte woningen; zelfstandige woningen die geschikt zijn (te maken) voor bewoning in alle levensfasen. Op die manier kunnen ouderen of mensen met een lichamelijke beperking prettig en comfortabel wonen. Men hoeft niet noodgedwongen bestaande sociale contacten te verbreken en de vertrouwde sociale omgeving te verlaten.

Creatief gebruik maken van bestaande panden

Voor een inclusieve, sociale en verbonden samenleving, is een goede woonvoorziening alleen niet voldoende. **Kunst & cultuur kunnen ook met betrekking tot fysieke panden voor verbinding zorgen!**

De toenemende leegstand en transitie van vastgoed vraagt ook in de Hoeksche Waard om herbestemming van cultureel erfgoed.

[Wat betreft herbestemming van bestaande panden adviseren wij leegstaande/vrijkomende fabrieksruimten – winkelpanden – kantoorpanden – schoolgebouwen – historische boerderijen etc. geschikt te maken voor:](#)

- **Atelierruimten**
Het project PopUp Ateliers OBL laat zien dat er grote behoefte is aan betaalbare ruimten waar creatieven elkaar kunnen vinden. In plaats van tijdelijke huisvesting voor deze doelgroep, is er behoefte aan blijvende betaalbare ruimten.
- **Dynamische hotspots**
Maak plekken mogelijk waar creatief ondernemerschap de ruimte krijgt. Voordeel van samenvoegen, is dat er een smeltkroes – creatieve 'fabriek' – ontstaat waar mensen elkaar inspireren, ideeën uitwisselen en samenwerken, en waaruit nieuwe innovatieve ideeën kunnen ontstaan. Dit gebeurt al op meerdere plekken in Nederland, in zowel stedelijke als landelijke gemeenten. Door vooral creatieve zelfstandigen in een verzamelgebouw onder te brengen, wordt niet alleen het leegstandsprobleem aangepakt, er ontstaat bovendien een broedplaats waaruit mooie dingen kunnen voortkomen. Deze kunnen

raakvlakken hebben met o.a. economie, onderwijs, techniek, innovatieve landbouw, duurzame energie ... Deze clusters zijn belangrijk voor de regionale economie.

- **(Buurt)cultuurhuizen – theater**

Zeker karakteristieke panden, of panden die van oudsher een andere bestemming hadden, spreken tot de verbeelding van de bewoners van de Hoeksche Waard. In plaats van leegstand, of afbraak, is het zeer interessant deze panden een culturele (wijk)bestemming te geven. Behoud van historie met het oog op de toekomst. Een plek creëren waar mensen elkaar kunnen ontmoeten en waar laagdrempelig culturele activiteiten kunnen plaatsvinden. Zie verder onder **ontmoetingsplekken**.

Ontmoetingsplekken binnen en buiten

(Bron: DOC Woonomgeving-Kernwaarden Gezonde Leefomgeving)

Aantrekkelijke plekken (daar waar we onze tijd doorbrengen) bieden mensen gelegenheid te ontmoeten, ontspannen, bewegen en gezond te genieten.

Aantrekkelijk ingerichte plekken dragen bij aan het verminderen van de kans op **eenzaamheid** en **stress-gerelateerde klachten** en dragen bij aan de **fysieke fitheid, sociale cohesie** en **kwaliteit van leven**.

Goede plekken bieden een gevarieerd aanbod aan ontmoetingsplekken waar mensen vanuit de gehele community en vanuit verschillende achtergronden elkaar tegenkomen en elkaar kunnen leren kennen ('placemaking').

Ontmoeting binnen

Gekeken naar **binnen-plekken** zijn wij van mening dat Bibliotheek Hoeksche Waard laagdrempelige plekken biedt waar mensen vanuit de gehele gemeenschap elkaar kunnen ontmoeten. Zij lenen zich bij uitstek als podium voor lokale maatschappelijke en culturele organisaties. De Bibliotheek zou een basisvoorziening kunnen zijn in (buurt)cultuurhuizen.

Deze plekken staan echter zwaar onder druk door de steeds verder doorgevoerde bezuinigingen. Daardoor wordt het voor de bibliotheek steeds lastiger de brede taken die zij zich hebben gesteld ten uitvoer te brengen, terwijl deze taken zeer aansluiten bij een inclusieve samenleving in de Hoeksche Waard.

(Bron: De Bibliotheek Hoeksche Waard visie & focus 2016-2020)

Visie: De Bibliotheek Hoeksche Waard vindt dat ieder mens het recht heeft te leren lezen en schrijven, en op vrije toegang tot informatie en cultuur, om goed te kunnen participeren in een leefbare en democratische samenleving.

Missie: De Bibliotheek Hoeksche Waard ondersteunt actief bij informele educatie en zelfontplooiing, leesbevordering, mediawijsheid, en preventie en bestrijding van laaggeletterdheid, waarbij versterken van de sociale cohesie een belangrijk aandachtspunt is.

Enkele activiteiten van de Bibliotheek Hoeksche Waard:

- Taalsprekuren: In de Hoeksche Waard wonen naar schatting 8000 mensen die de Nederlandse taal niet goed kunnen lezen of schrijven. Het Taalsprekuren is een startpunt en een vraagbaak voor deze doelgroep.
- Hulp bij het invullen van formulieren: Het is soms lastiger dan het lijkt: een formulier invullen. Het ene document spreekt voor zich, het andere document lijkt wel abracadabra. Speciaal voor die situaties is er inloopspreekuren Formulierenhulp van Humanitas – zes keer per maand in de Bibliotheek Hoeksche Waard.

- Eerste hulp bij internet.
- Taalhuis Hoeksche Waard: Voor wie niet zo goed kan lezen of niet (goed) met de computer kan werken. Er is taalbegeleiding, er zijn oefenmogelijkheden en vrijwilligers om te helpen.
- Taaltrefpunt: Bedoeld voor iedereen die bezig is met de Nederlandse taal en graag met anderen Nederlands praat. Zo leer je andere mensen kennen en verbetert je Nederlandse taalvaardigheid.
- BoekStart workshops: activiteiten voor baby's en hun ouders; ook opa's, oma's, broertjes en zusjes.
- Historie in de bibliotheek: Samen met diverse partners organiseert de bibliotheek elke maand cultuurhistorische evenementen, zoals lezingen, kleine tentoonstellingen, filmavonden en historische fotopresentaties.

Diverse maatschappelijke activiteiten, die een aantrekkelijke ontmoetingsplek binnen de diverse dorpskernen van de Hoeksche Waard verdienen.

[Wij zien buurtcultuurhuizen als mogelijke laagdrempelige ontmoetingsplekken. Daarin zou de bibliotheek een basisvoorziening kunnen zijn.](#)

(Bron: LKCA: Cultuur deel je – cultuur in de wijk)

Een buurtcultuurhuis is een combinatie van verschillende voorzieningen in een gebouw waarin samenwerking de sleutel is. Denk daarbij aan een combinatie van commerciële en niet-commerciële voorzieningen onder één dak, zoals een peuterspeelzaal, kinderopvang, fysiotherapeut, **bibliotheek** en ontmoetingsplekken. Per cultuurhuis kan wat er wordt gedaan en hoe verschillen, afhankelijk van de sociaal-maatschappelijke omgeving van dat specifieke cultuurhuis.

Gezamenlijk eigenaarschap en gedeelde verantwoordelijkheid met gemeente en/of woningstichting is daarin een voorwaarde. Een buurtcultuurhuis vraagt om multi- en interdisciplinair denken en werken: subsidies komen dan ook uit meerdere domeinen, niet alleen van cultuur.

[Ons advies is dan ook: versterk de bibliotheek i.p.v. deze af te slanken en faciliteer aantrekkelijke multifunctionele plekken.](#)

Ontmoeting buiten

Zorg voor voldoende groen in de wijken.

Denk bij ontmoetingsplekken buiten niet alleen aan parken en pleinen, maar bijvoorbeeld ook aan gemeenschappelijke moestuinen, een gezamenlijke binnentuin, etc. Mooie ontmoetingsplekken en gedeelde verantwoordelijkheid voor elkaar.

Vergeet in deze ook aantrekkelijke ontmoetingsplekken voor jongeren niet. Vaak wordt geklaagd over deze groep, omdat ze rondhangen bij supermarkten, of plekken in parken waar het niet wenselijk is. Om overlast te voorkomen zal ook aan deze groep tegemoet moeten worden gekomen. [Ons advies is dan ook: faciliteer werkgroepen voor de buiteninrichting van jongeren-ontmoetingsplekken en laat vooral ook jongeren hierin een stem hebben. Daarbij kan worden samengewerkt met de vijf jongerencentra in de Hoeksche Waard.](#)

(Bron: www.dementievriendelijk.nl)

Tijd doorbrengen 'in het groen' is goed voor iedereen. Voor mensen met dementie en hun mantelzorgers kan het nog meer betekenen: ontmoeting, deelname aan activiteiten buitenshuis en positieve beleving. Groen heeft een positief effect op het

gevoel van welbevinden en gezondheid, en 'iets doen met groen' biedt bovendien mogelijkheden om mee te blijven doen in de samenleving. [Groen in de buurt kan bijdragen aan het welbevinden van mensen met dementie en hun mantelzorgers en draagt zo bij aan een dementievriendelijke gemeenschap.](#)

[Wat ons betreft een mooi voorbeeld van een inclusieve samenleving. Hiervoor zijn nog meer creatieve uitwerkingen mogelijk.](#) Zie verder onder het kopje **kunst en cultuur inzetten voor een inclusieve Hoeksche Waardse samenleving** en onder **Fysieke en mentale gezondheid – sport en cultuur.**

Schoolse en buitenschoolse cultuurparticipatie

Kunst&cultuur binnen het onderwijs levert een bijdrage aan het genieten van de schoonheid ervan, ontspanning en plezier, maar het levert meer dan dat. Het biedt kinderen en jongeren de mogelijkheid om zich op andere manieren te uiten en verschillende vaardigheden te ontwikkelen welke niet alleen van belang zijn voor de schoolloopbaan, maar ook daarbuiten en daarna.

(Bron: LKCA: Cultuur deel je – samenwerking sport en cultuur)

Sport en cultuur zijn beiden onmisbaar voor vorming van jonge kinderen, beiden horen thuis in en rond de school, maar ook in het aanbod voor jongeren in de vrije tijd.

Volgens filosoof en directeur van Vakmanstad Henk Oosterling is het evident dat je, als je wilt bijdragen aan de ontwikkeling van de jeugd, je dit in de volle breedte moet aanpakken, door middel van een integraal programma dat sport, culturele activiteiten, sociale vaardigheden en intellectuele uitdagingen verbindt.

(Bron: LKCA: Cultuur deel je)

De ontwikkeling van creatieve kracht start met een goede kennismaking op school en verbreedt en verdiept zich in de vrije tijd. Door bijvoorbeeld op zangles te gaan, mee te doen aan buurttheater, lid te worden van een historische vereniging of een cursus gameontwerp te volgen.

Cultuureducatie biedt mensen de kans om talenten te ontdekken en te ontwikkelen. Het leert tevens te reflecteren op cultuur, in heden en verleden, en op hun plek in de wereld. Ze ontwikkelen hun waarneming, verbeeldingskracht, uitdrukkingsvermogen, historisch besef en een onderzoekende houding.

(Bron: advies Raad voor Cultuur: 'Cultuur dichtbij, dicht bij cultuur')

De Raad benadrukt het belang van een toegankelijk aanbod voor buitenschoolse cultuureducatie en cultuurparticipatie voor iedereen.

Cultuureducatie met Kwaliteit

Om goede cultuureducatie voor alle kinderen te realiseren, is goed **cultuurbeleid** nodig. Met betrekking tot het onderwijs begint dat met het ontwikkelen van een visie op cultuuronderwijs en het integreren van cultuur in het onderwijscurriculum.

Cultuureducatie met Kwaliteit (kortweg CmK) is een meerjarig beleidsplan met als doel goed cultuuronderwijs op elke school te realiseren. Het CmK helpt scholen dan ook met het ontwikkelen en implementeren van doorgaande leerlijnen, het aanbieden van deskundigheidsbevordering aan leerkrachten en het stimuleren van duurzame samenwerking tussen scholen en cultuuraanbieders.

Het CmK is een subsidieprogramma van het Rijk en is ondergebracht bij het Fonds voor Cultuurparticipatie.

(Bron: advies Raad voor Cultuur: 'Cultuur dichtbij, dicht bij cultuur')

In het advies dat in april '19 is uitgebracht, zegt de Raad het volgende. Om de borging van cultuur in het vernieuwde curriculum te waarborgen pleit de Raad voor een derde en vierde periode van het programma 'Cultuureducatie met Kwaliteit' en benadrukt de Raad het belang van een integrale benadering van cultuuronderwijs met ruimte voor alle kunstdisciplines.

Het CmK werkt o.a. samen met Stichting Dok-C, het Netwerk Cultuureducatie Hoeksche Waard en Hoeksche Waard Actief en Welzijn Hoeksche Waard.

[Wij adviseren deze samenwerking vanuit de gemeente te ondersteunen en op te nemen in het te schrijven cultuurbeleidsplan, waarin ook de rol/\(financiële\) verantwoordelijkheid van de gemeente wordt beschreven.](#)

[Wij adviseren tevens bijzondere buitenschoolse projecten](#) zoals de **Buitenschoolse Cultuureducatie voor Hoeksche Waardse s(b)o-leerlingen**, geïnitieerd en uitgevoerd door Judith Wagenveld in samenwerking met cultuureducatieaanbieders uit Netwerk Cultuureducatie HW, [verder te ondersteunen en daar waar mogelijk uit te bouwen.](#)

Combinatiefunctionaris Cultuur – coördineren en verbinden

[Wij zijn van mening dat er binnen de gemeente Hoeksche Waard behoefte is aan een breed functionerende combinatiefunctionaris cultuur, dan wel cultuurcoach.](#)

(Bron: LKCA: Cultuur deel je – cultuur in de wijk)

De combinatiefunctionaris cultuur/cultuurcoach legt verbinding tussen binnen- en buitenschoolse activiteiten en kan kinderen in de eigen wijk laten kennis maken met verschillende cultuurprojecten en kunstdisciplines.

(Bron: LKCA – cultuurcoach)

De combinatiefunctionaris cultuur, oftewel de cultuurcoach werkt in een gecombineerde functie. De cultuurcoach stimuleert deelname aan cultuur en verbindt cultuur met andere sectoren in de gemeente. De cultuurcoach kan in dienst zijn bij de gemeente, maar bijvoorbeeld ook bij een culturele instelling. Het rijk (40%) en de gemeente (60%) financieren de cultuurcoach. Sinds 1 januari 2019 is de regeling aangepast en komt er meer budget beschikbaar en zijn de doelstellingen verbreed. Naast het primair onderwijs, kunnen cultuurcoaches vanaf 2019 ook aan de slag in andere sectoren zoals zorg, welzijn of het mbo.

En combinatiefunctionaris cultuur/cultuurcoach is van grote waarde voor de kwaliteit van cultuureducatie en het leggen van verbindingen tussen cultuur, onderwijs, sport en welzijn. [Wij zijn dan ook van mening dat een helder profiel van de Combinatiefunctionaris Cultuur/Cultuurcoach, de kracht van de functie laat zien en tevens de basis is voor professionele ontwikkeling. Als basis kan onderstaande profiel dienen, welke moet worden aangepast voor de functie in de gemeente HW.](#)

(Bron: LKCA – cultuurcoach)

Belangrijke rollen van de cultuurcoach zijn:

- In de rol van **verbinder** legt hij/zij vanuit de schakelpositie in het netwerk allerlei verbindingen: tussen het onderwijs en culturele partijen of amateurkunstverenigingen uit de omgeving, tussen vraag en aanbod, tussen kunstdisciplines, tussen binnen- en buitenschoolse cultuureducatie en tussen professionals. De verbinder is in staat het werk af te stemmen met de diverse medewerkers op scholen en bij culturele instellingen.

- In de rol van **coach** adviseert hij/zij anderen vanuit de kennis over cultuureducatie en biedt waar nodig hulp bij de uitvoering van het advies. Bijvoorbeeld het coachen van educatief aanbieders of lokale amateurkunstverenigingen bij het samenwerken met het onderwijs.
- In de rol van **vakdocent** draagt hij/zij kennis van actuele ontwikkelingen over cultuureducatie over aan anderen.
- In de rol van **ontwikkelaar** ontwikkelt hij/zij nieuwe producten of diensten, zoals educatief aanbod, leerlijnen of beoordelingsinstrumenten en helpt anderen met (door)ontwikkeling van bestaand aanbod. Een ontwikkelaar kan anderen enthousiasmeren waardoor nieuwe initiatieven ontstaan.
- In de rol van **coördinator** voert hij/zij coördinerende taken uit en neemt daarmee organisatorisch werk uit handen van onderwijs en cultuur. Voorbeelden zijn het organiseren van educatieve activiteiten van anderen, of het maken van een planning.
- In de rol van **beleidsadviseur** geeft hij/zij - als ambassadeur van cultuureducatie - inhoudelijk of organisatorisch advies aan directies van onderwijs/cultuur of aan beleidsmedewerkers van de gemeente. Een adviseur heeft ook zicht op subsidiemogelijkheden, vraagt subsidie aan of helpt anderen bij het doen van een aanvraag.

Er zit een overlap in taken tussen het CmK en een combinatiefunctionaris cultuur/cultuurcoach. Wij zijn echter van mening dat de taken van een combinatiefunctionaris cultuur/cultuurcoach breder zijn en dat deze taken en dat deze in overleg met betrokkenen (gemeente, CmK, Regiekr8 (combinatiefunctionarissen) en Stichting Dok-C (Hoekschewaards platform voor kunst en cultuur) moeten worden vastgesteld en opgenomen in het cultuurbeleidsplan in wording.

Cultuur – onderwijs – economie

(Bron: LKCA: Cultuur deel je – cultuureducatie in het primair onderwijs)

De huidige samenleving vraagt een mix van kennis en vaardigheden van haar burgers: 21^e eeuwse vaardigheden. Deze vaardigheden doen kinderen en jongeren deels op school op. Ook cultuureducatie kan hieraan bijdragen.

Bij het **bedrijfsleven** is men altijd op zoek naar creatief talent. Hierin zitten raakvlakken **economie en onderwijs**. Creatief talent stimuleer je immers van jongs af aan. Kunst & cultuur zorgt voor creativiteit in onze kenniseconomie. Als dit binnen de gemeente duidelijk is, dan is het voor de gemeente interessant om plannen en projecten op dat vlak te faciliteren. Het is dus van belang om in samenwerking creatief draagvlak te creëren.

Zie verder onder **vitaal economisch klimaat**.

Onderwijs en (cultureel) erfgoed en/of kunstwerken

Om kinderen/jongeren bewuster te maken van het belang van erfgoed in hun leefomgeving, zou een school (of een aantal samenwerkende scholen) een monument kunnen 'adopteren'. Zo worden leerlingen aan het denken gezet en wordt onderhoud/beheer medegefinancierd als verantwoordelijkheid van de gemeenschap.

Fysieke en mentale gezondheid – sport en cultuur

Een actieve samenleving door sport en cultuur – fysieke ruimte

In een vitale woonomgeving zijn goede en aantrekkelijke fiets- en wandelvoorzieningen en buitenspeelmogelijkheden een vereiste, zodat niet alleen in het weekend/ voor dagrecreatie actief gebruik wordt gemaakt van de fysieke voorzieningen, maar ook op dagelijkse basis zoals het 'even een blokje om lopen'.

Openbare/ontmoetingsplekken kunnen een bijdrage leveren aan het verminderen van de kans op **eenzaamheid** en **stress-gerelateerde klachten** en dragen bij aan de **fysieke fitheid**, **sociale cohesie** en **kwaliteit van leven**. Dat geldt voor jong en oud.

(Bron: Hoofddocument Kernwaarden Gezonde Leefomgeving)

Waar we onze tijd doorbrengen heeft een belangrijk effect op onze kwaliteit van leven. Aantrekkelijke plekken welke aansluiten bij de behoeften van de gebruikers, bieden mensen gelegenheid elkaar te ontmoeten, te ontspannen, bewegen en gezond te genieten. Door de plekken voldoende dichtbij en voor iedereen, gemakkelijk toegankelijk te maken, kunnen zij goed gebruikt worden. Aantrekkelijk ingerichte plekken dragen bij aan het verminderen van de kans op **eenzaamheid** en **stress-gerelateerde klachten** en dragen bij aan de **fysieke fitheid**, **sociale cohesie** en **kwaliteit van leven**.

(Bron: DOC Woonomgeving-Kernwaarden Gezonde Leefomgeving)

De leefomgeving bepaalt vaak direct of gezond gedrag mogelijk is. Het kan gezond gedrag bevorderen of juist belemmeren. Door de leefomgeving zo in te richten dat een actieve leefstijl (zoals fietsen, traplopen, buitenspelen) wordt gestimuleerd, wordt een gezonde leefstijl gestimuleerd.

Laagdrempelige en creatieve oplossingen kunnen daarin een positieve bijdrage leveren aan reeds gedane voorstellen.

Een aantal ideeën ondersteunen wij dan ook van harte, waarbij wij duidelijk een rol voor kunst&cultuur zien weggelegd.

(Bron: DOC Woonomgeving-Kernwaarden Gezonde Leefomgeving)

- Geef straten en pleinen mooi vorm, bijvoorbeeld vanuit cultureel, historisch of functioneel oogpunt.
- **Heb aandacht voor kunst en cultuur.** De vormgeving van de buitenruimte en objecten in de buitenruimte kunnen bijdragen aan beleving en zingeving en het creëren van een identiteit van een plek.
- Bevorder ontmoeting door regelmatig **activiteiten** te (laten) organiseren (denk bijvoorbeeld aan een markten, **festivals**, natuureducatie, etc.). **Daarbij adviseren wij ook burgerinitiatieven (financieel) te (faciliteren).**

Alsmede:

- Ontwerp collectieve binnenhoven / tuinen / terrassen / daken zó, dat kinderen er kunnen spelen en ze er ook toe worden uitgedaagd.
- Stimuleer wandelen (tijdens lunch; als een ontspannend ommetje), door het aanleggen van sport-en-speelparken, beeldentuin, etc. op verschillende plekken waar wonen en werken samenkomen in en rond de dorpskernen. **Zorg daarbij dat de routes de zintuigen prikkelen. Speel met natuurlijke en beeldende materialen, transparantie, (dag-)licht en ruimte.**

- Bied voorzieningen voor spontane sport- en spelactiviteiten in openbare ruimten buiten. Denk daarbij ook aan het zo inrichten van bijvoorbeeld parken, dat ze sportief gebruik mogelijk maken. Denk bijvoorbeeld aan 'nieuwe sporten', zoals freerunning in parken, waarbij objecten niet alleen functioneel, maar ook aantrekkelijk zijn. [Gebruik daarvoor functioneel design in de openlucht](#) en zorg voor bijvoorbeeld drinkwaterpunten om gebruik aantrekkelijk te maken.
- Ga creatief om met plekken waar je traplopen, of het te voet van de ene naar de andere plek wil stimuleren. [Denk bijvoorbeeld aan een meebewegende projectie in de vloer, wanneer je erlangs loopt. Elektriciteit zou opgewekt kunnen worden met zonnepanelen langs het pad. Koppel de juiste mensen aan elkaar om tot creatieve oplossingen te komen.](#)
- Maak saaie fietspaden aantrekkelijk, door er bijvoorbeeld een 'zangfietspad' van te maken (met begintunes van bekende meezingers die klinken als je over bepaalde delen van het pad rijdt), of een fietspad dat oplicht in het donker (voorbeeld: het [Van Gogh-Roosegaarde Fietspad](#)), waarbij afbeeldingen van historische Hoeksche Waarders, of markante Hoeksche Waardse gebouwen worden gebruikt)

Mentale gezondheid

Kunst & cultuur versterkt de emotionele gezondheid van het individu. Mensen die sporten en genieten, ervaren minder stress. Stress is een van de belangrijkste hedendaagse risicofactoren met betrekking tot een goede gezondheid.

(Bron: Marnix Pool (63) – Plusmagazine maart 2019)

Naast mijn drukke baan als econoom, schilder ik twee tot drie dagen per week. Schilderen is voor mij een mix van rust, voldoening, uitdaging, spanning en opluchting.

(Bron: Wim de Kievit – dichter van de Hoeksche Waard)

WIS EN WAARACHTIG WEZENLIJK WAAR

Wat sport is voor het lichaam
is cultuur voor de geest ...

(Bron: LKCA: Cultuur deel je – samenwerking sport en cultuur)

Sport en cultuur dragen samen bij aan identiteit, gezondheid, talentontdekking en -ontwikkeling en zingeving. Ze dragen ook samen bij aan maatschappelijke vraagstukken m.b.t. participatieverhoging, de vitaliteit van krimpgebieden en de leefbaarheid in dorpskernen.

(Bron: LKCA: Cultuur deel je – samenwerking sport en cultuur)

Combinatiefunctionarissen kunnen bijdragen aan het leggen van verbindingen tussen sport- en cultuuractiviteiten.

In de Hoeksche Waard is het leggen van deze verbindingen al in ontwikkeling. Er zijn vanuit Regiekr8 combinatiefunctionarissen aan het werk, maar vooralsnog vooral op het gebied van sport. Stichting Dok-C is met zowel de gemeente als met Regiekr8 in overleg om een functieomschrijving van een combinatiefunctionaris cultuur uit te werken en te kijken hoe deze functie tot uitvoer kan worden gebracht.

Zie verder onder **Kunst en cultuur inzetten voor een inclusieve Hoeksche Waardse samenleving.**

Kunst en cultuur inzetten voor een inclusieve Hoeksche Waardse samenleving

Een inclusieve samenleving is een samenleving waar iedereen tot zijn recht kan komen. Het maakt niet uit welke culturele achtergrond, gender, leeftijd, talenten of beperkingen iemand heeft. Iedereen neemt op een gelijkwaardige manier deel aan de maatschappij.

Daarbij is het interessant om als gemeente het culturele veld in te zetten voor het helpen oplossen van maatschappelijke vraagstukken.

- Rondom vragen als bijvoorbeeld toenemende eenzaamheid, zouden **werkgroepen** kunnen worden samengesteld, waar de gemeente deel van uitmaakt, om te kijken of langs andere (buiten gebaande) paden tot oplossingen kan worden gekomen.
- Met name samenwerking tussen verschillende organisaties kan ertoe bijdragen projecten of activiteiten te ontwikkelen om verschillende groepen mensen uit de samenleving te betrekken. Te denken valt aan organisaties als Welzijn Hoeksche Waard, Hoeksche Waard Actief en Dok-C. [Enkele voorbeelden van wat zij zouden kunnen bewerkstellingen:](#)
 - Het verzorgen van culturele uitjes/dagtochten voor ouderen die zelf minder makkelijk op stap kunnen. Dit biedt mogelijkheden tot ontmoeten en plezier.
 - Of projecten zoals [Atelier voor Twee](#) dat in Purmerend is opgezet: Daarbij wordt vanuit verschillende kunstdisciplines les gegeven aan senioren met een (beginnende) dementie / Parkinson / alzheimer / mensen die moeten leven met de gevolgen van een hersenbloeding, en hun mantelzorger. Er worden activiteiten gedaan waar, ongeacht leeftijd of ervaring geleerd kan worden en ontwikkeling plaatsvindt.
- Inspirerende pilots als [Kunst op Recept](#), in Nieuwegein, zouden ook in de Hoeksche Waard tot initiatieven kunnen leiden. Kunst op Recept is een unieke samenwerking tussen de medische wereld en de kunst- en welzijnssector. Het project is bedoeld voor mensen met psychosociale problemen. Niet altijd zijn medicijnen of psychologische zorg de oplossing. Soms zijn zij gebaat bij iets anders dat hun gevoel van welbevinden vergroot. In dit geval kunstzinnige activiteiten. Een huisarts of andere eerstelijns zorgverlener verwijst de cliënt door naar een zogenaamde welzijnscoach, een speciaal getrainde medewerker van een welzijnsorganisatie. Tijdens een intakegesprek wordt gekeken naar waar de cliënt behoefte aan heeft en wat hij kan. Vervolgens krijgt de cliënt een gesprek bij het kunstencentrum om samen te kijken welk aanbod passend is. Het is maatwerk, er worden geen standaardoplossingen aangeboden.
- [Denk in deze ook aan het inzetten van kunstenaars/creatieven met betrekking tot sociaal ondernemerschap](#) (let wel: sociaal ondernemerschap is GEEN vrijwilligerswerk). Zie hiervoor onder **Vitaal Economisch Klimaat**)

(Bron: Actieplan Cultuur en Creatief Inclusief)

Minister van OCW Ingrid van Engelshoven heeft aangegeven dat diversiteit en inclusiviteit in de cultuursector één van de speerpunten voor beleid wordt binnen haar ambtstermijn.

(Bron: LKCA: Cultuur deel je – creatieve kracht)

Cultuur maken, beleven en delen stimuleert creatief denken en doen. Meedoen in onze samenleving vraagt om voortdurend leren en ontwikkelen, en soms om lef en innovatie. Dat vereist creatieve kracht en dat ontwikkel je al op school.

Hierin zit dan ook een link tussen **inclusie en onderwijs**.

Een manier om inclusie te bewerkstelligen, is het opzetten van creatieve projecten zoals **community arts**, waardoor je persoonlijke contacten stimuleert en niet de achtergrond (of dat nu te maken heeft met sociale achtergrond, financiële draagkracht, of eventuele beperkingen), maar waar de mens centraal komt te staan met al zijn dromen, wensen, twijfels, talenten, onzekerheden.... Door elkaar te ontmoeten kun je elkaar leren kennen en van elkaar leren en stimuleer je tolerantie en kweek je begrip, minder angst en minder vooroordelen.

(Bron: LKCA: Cultuur deel je – cultuur in de wijk)

De term 'community arts' staat voor kunstzinnige projecten in de wijk of gemeenschap, waarin burgers actief participeren, met als doel de leefbaarheid of sociale cohesie. Daarbij wordt kunst&cultuur als middel ingezet om een bijdrage te leveren aan deze leefbaarheidvraagstukken. Dit kan geïnitieerd worden door betrokken kunstenaars, burgers en/of de gemeente.

Er zijn in Nederland al mooie voorbeelden van community arts projecten welke als inspiratie kunnen dienen voor projecten in de Hoeksche Waard. Een voorbeeld is [Amsterdam Vertelt](#).

Dit is een samenwerkingsproject dat twee generaties in contact brengt met kunst&cultuur, hun creatieve talenten én met elkaar. En dat middels de kunstvormen fotografie en schrijven. Alle deelnemers hebben op een actieve wijze deelgenomen aan dit intergenerationele project, waarbij ze op hun eigen niveau kennis hebben gemaakt met fotografie en schrijven, of zich verder hebben kunnen bekwamen in hun skills op dat gebied. Jong en oud kwam met elkaar in contact, met professionele fotografen en schrijvers.

Voor (financiële) voorbeelden verwijzen wij naar de [Inspiratiegids voor Lokaal Beleid en gemeenten die een subsidieregeling hebben met als doel sociale verrijking, waarbij kunst ingezet kan worden als middel](#).

Cultuur inzetten tegen eenzaamheid en voor de uitvoering van de jeugdwet (jongeren- en ouderenzorg)

Creatief bezig zijn verhoogd het welbevinden en draagt bij aan betere zorg. Denk maar eens aan de bijdrage die het levert aan **preventieve zorg**, zowel voor jongeren als ouderen. Het antwoord m.b.t. preventie in de zorg ligt vaak binnen een ander domein. Een integrale aanpak van de problematiek is dan ook belangrijk. We willen immers komen tot effectieve/versterkte preventie in het sociale domein, gericht op het welzijn van inwoners en van voorkoming/uitstel/verlaging van **toekomstige zorgkosten**. Kortom, preventie zit hem in de onderlinge samenhang.

In deze is **inclusie** een kernwoord.

(Bron: LKCA: Cultuur deel je – Jeugdwet en Cultuur)

De culturele sector kan bijdragen aan vragen als: "Hoe houd je jeugdigen vitaal en betrokken om zorgvragen te voorkomen/ uit te stellen?" en "Hoe versterk je de eigen kracht van de jeugdige, zijn gezin en de sociale omgeving?"

Culturele instellingen kunnen als partner optreden om de Jeugdwet uit te voeren. Actieve cultuurparticipatie werkt preventief: hoe beter de jongere zich voelt en ruimte krijgt en hoe meer hij/zij over een informeel (zorg)netwerkt beschikt, hoe minder de vraag naar zorg zal zijn. Actieve cultuurparticipatie draagt bij aan een

positief zelfbeeld, activeert deelnemers en kan een preventieve werking hebben vanwege de empowerment, beweging en de contacten die het oplevert.

Concreet voorbeeld: Dans is bijvoorbeeld beweging en daarmee een manier om jonge mensen te mobiliseren en overgewicht te voorkomen.

(Bron: Lang Leve Kunst - platform over kunst- en cultuurparticipatie door ouderen)

Actief zijn met kunst biedt ouderen ontplooiing, betekenisvol contact, zingeving én plezier. (www.langlevekunst.nl)

(Bron: LKCA: Cultuur deel je – ouderen en cultuur)

Cultuurparticipatie vermindert eenzaamheid en de kans op sociaal isolement of gezondheidsproblemen bij ouderen.

Er zijn echter geregeld drempels voor ouderen. De gemeente kan hierin een faciliterende rol spelen. Samen met relevante partners, kunnen gemeenten ouderen met een fysieke, mentale, sociale of financiële beperking over deze drempel heen helpen.

Inspiratie om dit voor elkaar te krijgen is onder andere te vinden in de [Handreiking Age Friendly Financiering](#) van Cultuur+Ondernemen.

Met dit in het achterhoofd, spelen **verenigingen** dus een belangrijke rol (denk daarbij ook aan de rol van de **vrijwilligers**). Zowel sport- als cultuurverenigingen zoals muziekverenigingen.

(bron: VerenigingsMonitor 2018).

Twee derde van de amateurkunstverenigingen is ouder dan 50 jaar.

Dit toont aan dat de vereniging voor met name de oudere kunstbeoefenaars een belangrijke voorziening is om **samen** actief te zijn. Dat is een groot goed en belangrijk in een vergrijzende samenleving waar eenzaamheid volksziekte nummer 1 dreigt te worden. Ouderen voelen zich thuis binnen de vereniging en vinden daar hun gading.

Het zorgt voor contact en ontmoeting. Het geeft het gevoel 'erbij te horen' in b.v. een club of gezelschap. Je voelt je betrokken op elkaar: van anderen naar jou en van jou naar de ander. Het gevoel van 'je doet ertoe'! **Het levert een antwoord op het vraagstuk eenzaamheid.**

De Hoeksche Waard kent een sterk verenigingsleven. Dat moet gekoesterd worden.

Binnen een vereniging, club, gezelschap, is er een plek om je te uiten, expressie te tonen, wat belangrijk is voor jong en oud. Cultuurparticipatie verbindt mensen met de samenleving. Zo werk je bijvoorbeeld toe naar een voorstelling/ tentoonstelling/ festival ... waarmee je verbondenheid en identiteit toont.

We noemen in deze twee mooie bestaande voorbeelden voor ouderen:

1. Het Senioren Orkest Hoeksche Waard

Een gezelschap met een duidelijke missie op het gebied van inclusie en voorkoming van eenzaamheid. Het orkest dat gevormd wordt door een vijftigtal enthousiaste muzikanten in de leeftijd van 65 tot 93 jaar, maakt muziek onder het motto "Muziek voor Senioren door Senioren". Het orkest dient een maatschappelijke functie met een drietal doelstellingen, te weten:

- Muzikanten die hun instrument aan de wilgen gehangen hebben, uitnodigen lid te worden om met leeftijdgenoten muziek te maken in een orkest waar vriendschap en gezelligheid voorop staan, zonder de kwaliteit van de muziek uit het oog te verliezen.

- Het geven van concerten om de bewoners en bezoekers van de zorgcentra in de Hoeksche Waard, een onvergetelijke muzikale middag te bezorgen, wat de orkestleden veel voldoening geeft.
- Het tweemaal per jaar deelnemen aan een orkestuitje, dat wordt georganiseerd door leden van het orkest, wat onderlinge vriendschappen bevordert.

2. Stichting De Hoeksche Duiven

Welzijn Hoeksche Waard begon in 2017 een musicalproject voor 55+'ers: een project waar mensen elkaar konden leren kennen en onder begeleiding van een creatief team veelal de eerste stappen op het culturele pad maakten. De groep ging vervolgens als 'De Hoeksche Duiven' door het leven. In datzelfde jaar zette de groep 'Er zit een duif op het dak' op de planken, een jaar later gevolgd door 'We zijn er bijna'. Daarna werd de stap naar zelfstandigheid gezet en werd een stichting opgericht. De Hoeksche Duiven is zelfvoorzienend: het decor, de website, de publiciteit, de kaartverkoop en organisatie van de musical wordt zelfstandig ingevuld. Een unieke groep mensen dat een bijzonder initiatief heeft laten uitgroeien tot een zelfstandige en energieke stichting, die de musical in de gemeente Hoeksche Waard laat voortleven.

Maar ook voor **jongeren** geldt dat ze ergens bij willen horen. Jongeren zijn op zoek naar eigen identiteit. In dat opzicht kan een vereniging/club/gezelschap daar een bijdrage aan leveren en zorgen voor mentale gezondheid en welbevinden.

Kortom **verenigingen** zijn belangrijk, ze zijn ingebed in de lokale samenleving. Bestaande verenigingen (en dat geldt zowel voor sport als cultuur) moet je koesteren en ondersteunen en helpen de verbindende factor te zijn binnen de verschillende dorpskernen, maar ook Hoeksche Waards breed.

(Bron: LKCA publicatie: *Vereniging in Verandering*.)

De combinatie van een sterk artistiek aanbod en een meer maatschappelijke oriëntatie zou weleens de sleutel kunnen zijn voor veerkrachtige en duurzame verenigingen die belangrijk zijn voor jong én oud!

Ons advies is dan ook: **Stimuleer en ondersteun verenigingen/clubs/gezelschappen zowel in de dorpskernen als Hoeksche Waards breed, want dit zorgt voor saamhorigheid, verbinding tussen generaties en verschillende groepen in de samenleving, en voorkomt of verlaagt sociale problemen als eenzaamheid en psychische problematiek van jongeren.**

Sterke en aangename omgevingskwaliteit

Cultuur en (cultuur historische/erfgoed) landschap

(In)materieel **erfgoed** levert een bijdrage aan je kennis over wie je bent en waar je vandaan komt. Het leert je meer over jezelf. Er zijn veel raakvlakken met **landschap**.

(Bron: LKCA: Cultuur deel je – Erfgoedbeleid)

Erfgoed kan een rol spelen in de sociale cohesie en burgerschapsvorming. Erfgoed biedt de mogelijkheid collectieve herinneringen te organiseren en daarmee een identiteit te verschaffen.

(Bron: LKCA: Cultuur deel je – Erfgoedbeleid)

Lokaal immaterieel erfgoed is vaak sterk geworteld in een gemeenschap en plaats. Daar liggen kansen. Immaterieel erfgoed verbindt mensen en draagt bij aan de versterking van de sociale cohesie. Ook kan immaterieel erfgoed bijdragen aan een grotere leefbaarheid. Voor gemeenten is er veel te winnen met immaterieel erfgoed. Het is de levende historie van een streek.

De identiteit van de Hoeksche Waard wordt voor een groot deel bepaald door het agrarische en ruimtelijke landschap.

De Hoeksche Waard is een uniek natuurgebied en biedt een bijzonder landschap, met een toenemende biodiversiteit. Beheer en bescherming zijn belangrijk om ook in de toekomst deze meerwaarde te behouden. Ruim 500 vrijwilligers zetten zich in voor het Hoeksche Waards Landschap. Daarmee wordt bewezen dat zorg voor ons landschap belangrijk is voor de inwoners van de Hoeksche Waard en dat het unieke landschap het woon- en leefplezier verhoogd.

Wij zijn van mening dat het unieke van het Hoeksche Waards landschap, in combinatie met het cultureel erfgoed, zich uitstekend leent voor bijvoorbeeld toerisme. Daar kunnen we bij de toenemende cultuurnatuur (=de natuur zoals we die tegenwoordig 'maken') rekening mee houden.

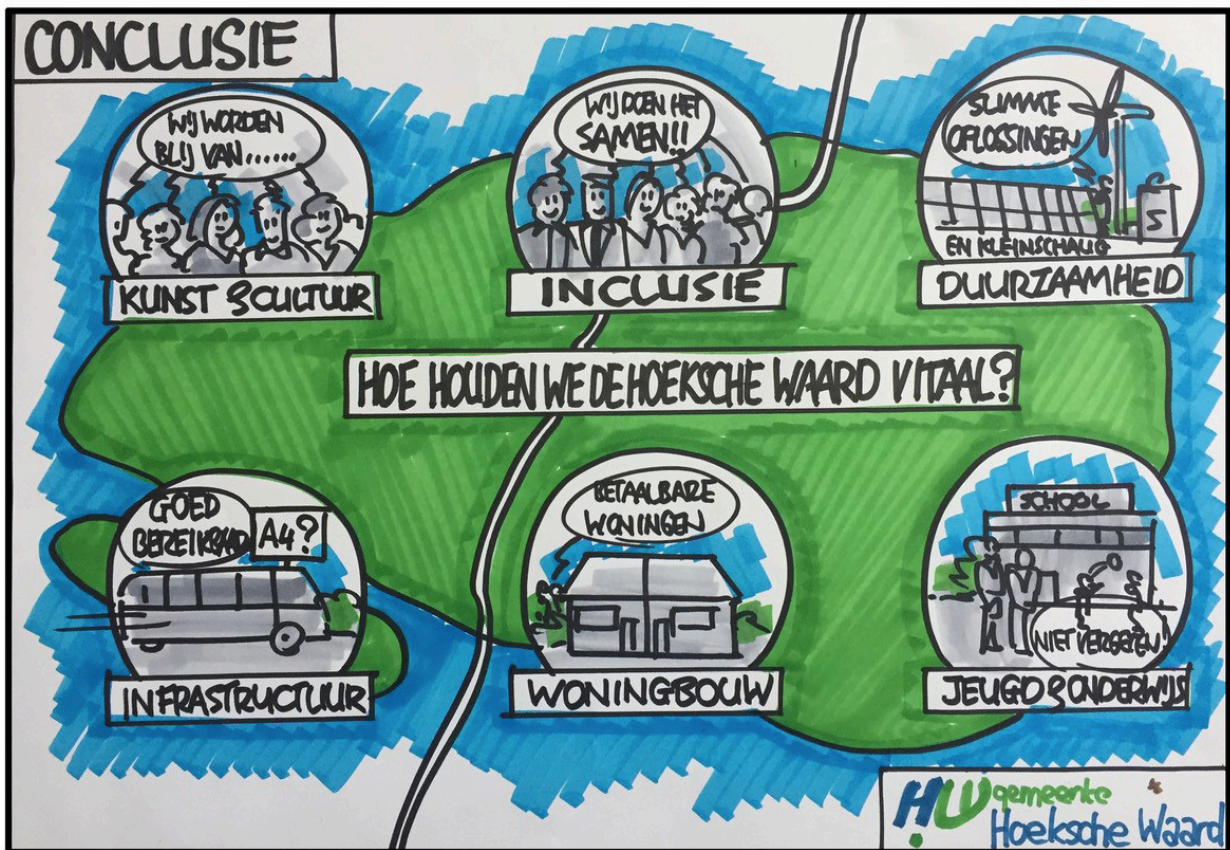
Wij zijn ervan overtuigd dat er meer **verbinding** nodig en mogelijk is tussen de kunst- en cultuursector, erfgoed, landschap en vrijetijdseconomie. Zie daarvoor onder **Vitaal Economisch Klimaat**

Kunst & cultuur verrijkt de visie op het gebied van landschap en hoe de mens het landschap beleeft. Hierin liggen **verbindingen met de vrijetijdseconomie**. En dat heeft weer linken naar een **attractief woonmilieu** (recreatieve besteding) en **educatie** (leren over je eigen geschiedenis en zo ook toekomst).

Ook op projectgebied zijn al ontwikkelingen gaande, **welke kunnen worden uitgebreid**. Denk aan:

- Klassiek aan de Kreek
- Dagtoerisme als "Happen en trappen" / "Happen en stappen" waarbij een route gefietst/gelopen kan worden waar langs deze route van alles te doen is ... de route zelf neemt je mee langs het landschap (of bijvoorbeeld bijzondere tuinen) en cultureel erfgoed, er kan een verbinding worden gemaakt met de horeca (eten en drinken op verschillende plekken), maar ook activiteiten als kaasproeverij (gebruik maken van producten uit de Hoeksche Waard) of een creatieve activiteit als schilderen in het landschap, kunst maken met producten/materialen uit de natuur/de Hoeksche Waard etc. Hier liggen veel kansen voor dag-arrangementen.

- Landbouw zou bijvoorbeeld als onderdeel van de vrijetijdseconomie gezien kunnen worden. **Denk aan ideeën als:**
 - Kijken in de kas
 - Dagje helpen op het land
 - Rondleiding met een doe-activiteit
 - Combinatiearrangementen (b.v. kijken bij de kaasmakerij, bezoek aan de molen en boerengolf spelen)

Bereikbaar, nabij en toegankelijk

Hoeksche Waard als fiets- en wandeleiland

Een **goed fiets- en wandelpadnetwerk** in de Hoeksche Waard zorgt niet alleen voor letterlijke verbinding tussen dorpen – erfgoed – natuurgebieden, maar biedt meer mogelijkheden tot het aantrekkelijk maken van dag- en verblijfstoerisme. Zie daarvoor ook onder **Economische rol van kunst en cultuur – toerisme**.

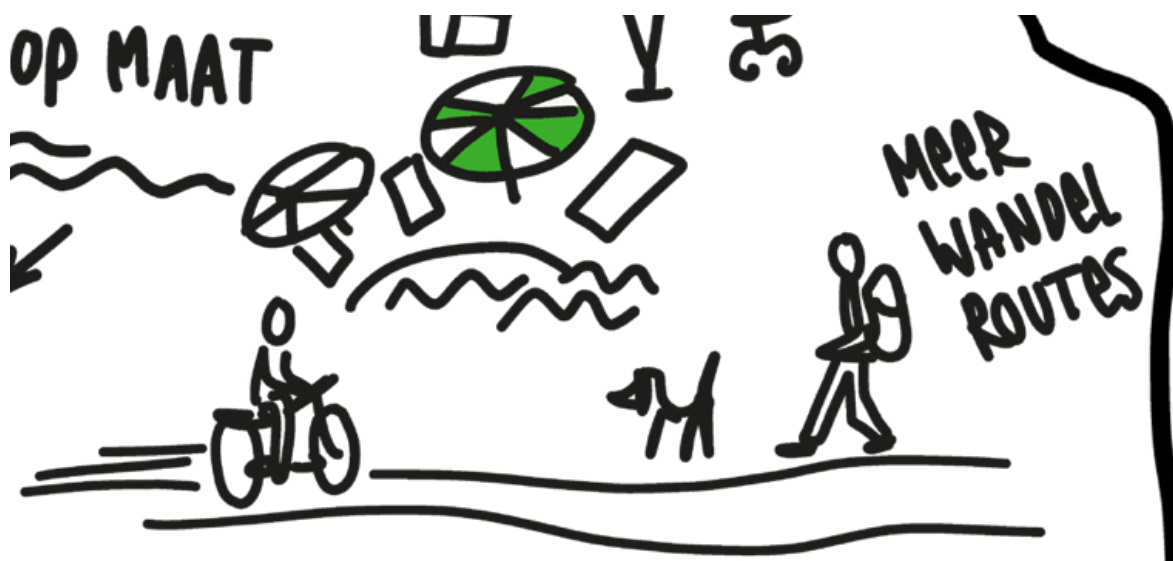
Een mooi voorbeeld is het Tiengemetepad, waarmee gemeenten en regio recreatief met elkaar verbonden worden en er ruimte is voor nieuwe initiatieven vanuit recreatie en economie (bron: Het Kompas 12-04-2019).

Een **bijdrage aan inclusiviteit met betrekking tot de oudere fietser**, is het door Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat opgezette programma: *Doortrappen* (Bron: Hoeksche Waard Exclusief 16-19 april 2019). Dit geeft in het programma, dat is verdeeld over meerdere dagen, handvatten om veilig te fietsen. Vooral nog is dit programma alleen beschikbaar in Puttershoek en Maasdam, *maar wij adviseren dit toegankelijk te maken voor de gehele Hoeksche Waard. Niet alleen in het belang van actief en gezond mobiel blijven, maar ook met de mogelijkheid zo oudere mensen met elkaar in contact te laten komen*. Zo kunnen contacten ontstaan die ook na afloop van het programma in stand kunnen worden gehouden door de verbindende activiteit van samen fietsen. Wij denken dat hier meerdere creatieve activiteiten aan zouden kunnen worden verbonden.

In het **bedrijfsleven** is een toegenomen belangstelling voor **locaties die goed ontsloten worden voor zowel auto, bus als fiets**. Het is dan ook zaak zorg te dragen voor een goede infrastructuur om voor nieuwe bedrijven het aantrekkelijk te maken zich in de Hoeksche Waard te vestigen en daarmee werknemers aan de Hoeksche Waard te binden.

Jongeren zoeken activiteiten die voor hen aantrekkelijk zijn, zowel op het eiland als daarbuiten. Goede busverbindingen tussen de dorpen zijn daarbij belangrijk, als ook een nachtbus voor de hele Hoeksche Waard.

Daarmee worden activiteiten op het eiland tevens niet alleen aantrekkelijk voor mensen op het eiland, maar ook voor dagtoeristen van buiten de Hoeksche Waard.

Vitaal economisch klimaat – Cultuur en economie

(Bron: LKCA: Cultuur deel je – creatieve kracht)

Creatieve kracht maakt mensen zelfredzaam, oplossingsgericht en inventief in verbinding met anderen. Dat is van grote waarde voor onze samenleving en onze economie.

Voor een vitaal economisch klimaat is het van belang niet alleen talent vanaf het basisonderwijs te stimuleren, maar ook te zorgen dat **jongeren** verbonden blijven met de Hoeksche Waard, zodat ze zich vestigen in de Hoeksche Waard en zo een tekort op de arbeidsmarkt wordt voorkomen. Dit tekort dreigt zonder actie met name binnen de sectoren zorg, ICT, techniek en land- en tuinbouw.

(Bron: Het Kompas: 17-04-2019)

Daarvoor is recent het **platform Samenwerking Onderwijs Bedrijfsleven Hoeksche Waard (SOB)** opgericht. Zij willen jongeren tijdens hun opleiding (of deze nu binnen of buiten de Hoeksche Waard is) al kennis laten maken met werkgevers en branches in de regio. Het SOB wil een breed programma opzetten van bedrijfsbezoeken, leer-werkstages en praktische leeropdrachten. Ook stimuleert het SOB MBO-opleidingen afgestemd op de arbeidsmarkt van de Hoeksche Waard. Zo wordt gestart met een opleiding gericht op de bouwsector. Het SOB biedt scholen de kans om hun contacten in het bedrijfsleven te vergroten. Het doel is jongeren en jonge gezinnen blijvend aan de Hoeksche Waard te binden en hen werk te bieden dicht bij huis.

Kunst & Cultuur leveren op verschillende wijzen bouwstenen aan de economie. Het gebruikt de innoverende kracht van verbeelding in **maatschappelijke, technologische, economische, landschappelijke en klimatologische** vraagstukken.

Op welke wijze kan kunst&cultuur een bijdrage leveren:

- * Het zet kanttekeningen en stelt vragen, waardoor creatieve oplossingen ontstaan.
- * Het gebruikt andere perspectieven, door creatieve denkkracht.
- * Het bevordert loskomen uit oude vastgeroeste patronen en creëert nieuwe invalshoeken.

Cultuur, maatschappelijke vraagstukken en economie

Wij adviseren het volgende: Zet kunstenaars/creatieven in met betrekking tot **sociaal ondernemerschap**. Hiermee speel je in op zowel het stimuleren van werkgelegenheid in de Hoeksche Waard, als ook het vinden van antwoorden op maatschappelijke vraagstukken.

(Bron: Economische Agenda HW 2019 – 2025)

Sociaal ondernemers zoeken innovatieve oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen. Een sociale onderneming levert net als elke andere onderneming een product of dienst en heeft een verdienmodel. Geld verdienen is echter niet het hoofddoel, het is een middel om de missie te bereiken. Het doel van de sociale onderneming is maatschappelijke meerwaarde creëren.

(Bron: www.socialevraagstukken.nl)

Sociale ondernemingen onderscheiden zich van maatschappelijke- of zorginstellingen door hun inkomsten uit de markt halen en niet of nauwelijks afhankelijk te zijn van subsidies of donaties.

(Bron: Economische Agenda HW 2019 – 2025)

Eén van die maatschappelijke doelen is het bieden van kansen aan inwoners met een arbeidsbeperking, of aan jongeren die lastig een baan kunnen vinden. Denk echter ook aan ouderen de kans geven zich nuttig te voelen.

(Bron: www.socialevraagstukken.nl)

Kijk voor creatief en sociaal ondernemerschap naar voorbeelden als:

* **Granny's Finest**: Door het organiseren van handwerkclubs en andere activiteiten voor ouderen leveren zij een bijdrage aan het voorkomen van eenzaamheid. Omgekeerd leveren de ouderen ook een belangrijke bijdrage door hun inzet, expertise en levenservaring. De sjaals, mutsen en handwarmers worden met de hand gebreid van duurzame materialen. De collectie wordt in samenwerking met jonge creatieven ontwikkeld. Zo leren jong en oud van elkaar en wordt gezorgd voor zowel trendy als tijdloze producten, die door veel mensen met plezier worden gedragen. Granny's Finest bevordert de sociale cohesie door activiteiten in groepsverband te organiseren. Voor de financiering en organisatie van de breiclubs wordt samengewerkt met sociale fondsen en welzijnsorganisaties.

* **Bijzonder Thuisafgehaald**: Bij Thuisafgehaald geloven ze in de kracht van delen en in mensen verbinden, zodat ze iets voor elkaar kunnen betekenen. Wanneer je mensen aanspreekt op hun passie, komt energie vrij. Het delen van eten met buurtgenoten heeft hierin een centrale plaats.

Thuisafgehaald is een online deelplatform waarin maaltijden worden gedeeld; een community van thuiskoks, afhalers en samenwerkingspartners.

Als sociale onderneming hebben ze aansluiting gezocht bij gemeenten en organisaties uit zorg & welzijn. Zo worden krachten gebundeld. De 'buurvrouw' van tachtig - van een straat verderop - wordt gekoppeld aan een jong stel dat weinig tijd heeft om te koken. Een gepensioneerde man wordt het koksmaatje van een alleenstaande moeder in dezelfde wijk, die haar arm heeft gebroken. Je kunt Thuisafgehaald inzetten als instrument voor informele steun en sociale participatie.

Cultuur als verbinding tussen economie – wetenschap – techniek en onderwijs

Het stimuleren van de innovatieve kracht van verbeelding begint al in het (basis)onderwijs. Er liggen daardoor ook directe verbindingen tussen **economie – wetenschap – techniek en onderwijs!**

Cultuur en technologie

(Bron: Zwolle – omgevingsvisie deel 1)

Technologische innovaties volgen elkaar steeds sneller op en zijn bovendien steeds meer met elkaar verweven (zoals bij drones, robots, etc.). Er ontstaat een nieuwe, snellere dynamiek en een intensievere wisselwerking tussen technologie en samenleving.

Ontwikkelingen omtrent digitalisering en technologisering hebben ook veel invloed op de arbeidsmarkt. Banen en functies veranderen of verdwijnen en er worden nieuwe eisen gesteld aan werknemers. Technologische innovaties leiden bijvoorbeeld voor de landbouw tot nieuwe verschijningsvormen zoals onbemande voertuigen op het land en in de lucht, andersoortige bedrijfsgebouwen en bijvoorbeeld duurzame verwerking van restproducten.

(Bron: Zwolle – omgevingsvisie deel 1)

Steeds vaker klinkt het besef door van de noodzaak van crossovers om tot innovatie te komen. Er is een toenemende behoefte aan ontmoetingsplekken tussen bedrijven,

ZZP-ers en kennisinstellingen. In het onderwijs groeit het aantal interdisciplinaire opleidingen.

Digitale platforms vergemakkelijken ontmoetingen tussen mensen, maar zullen het belang van de fysieke ontmoetingsplaatsen niet overbodig maken.

Stationsomgevingen zijn als ontmoetingsplaats steeds belangrijker.

In deze zogeheten stationsomgevingen, zien wij vooral **creatieve ontmoetingsplekken**, zoals eerder benoemd in de **dynamische hotspots!**

(Bron: LKCA: Cultureel Kapitaal: Ouders, laat je kind kunstenaar worden! Door: Koert van Mensvoort, kunstenaar, filosoof, oprichter en creative director van Next Nature en bestuurslid van de Akademie van Kunsten.)

Met het oprukken van nieuwe technologie dienen zich nieuwe dreigingen én kansen aan. Wat je ziet is een grenzeloze behoefte aan menselijke verbeelding en creativiteit. Die verbeelding, **bij uitstek het domein van de kunsten**, draait om datgene wat nog niet mogelijk is, mogelijk te maken; om datgene dat gedacht werd niet te kunnen bestaan, te doen bestaan; om datgene wat een machine niet kan doen, te doen. Ware creativiteit en verbeelding treden buiten de gebaande paden, buiten het machinale; ze vermijden clichés, om ons uiteindelijk een betekenisvolle, menselijke ervaring te bieden.

Wie zich staande wil houden in tijden van technologisering, moet zich dan ook bekwamen in datgene dat computers nog niet goed kunnen.

Door vanaf de basisschool creatieve vakken aan techniek te verbinden, wordt van jongs af aan innovatief denken gestimuleerd. Daar kan later binnen o.a. het bedrijfsleven en de kenniseconomie, enorm van geprofiteerd worden. Hiertoe zouden cultuuraanbieders vanuit b.v. het CmK een bijdrage kunnen leveren.

Vanuit verschillende projecten in Nederland en daarbuiten komt naar voren dat ook het verbinden van kunst aan techniek **in het voortgezet onderwijs** een grote meerwaarde heeft. Juist in het samengaan van wetenschap, technologie, wiskunde en creativiteit ligt de basis voor een innovatieve aanpak van complexe problemen en worden technische, creatieve en sociale vaardigheden gecombineerd. Bij techniek stel je andere vragen dan bij kunst. Bij techniek gaat het over of iets werkt het of niet. Vanuit kunst kijk je hoe iets werkt en wat het effect ervan is op mens.

Door jongeren binnen het onderwijs hier al mee in aanraking te brengen, stimuleer je een brede ontwikkeling, bijvoorbeeld op het gebied van ondernemerschap en sociale vaardigheden. Het nodigt jongeren uit tot bewustwording en reflectie op het dagelijks leven en je eigen leefwereld.

Daarbij stimuleren kunstenaars de leerlingen om out of the box te denken en creatieve oplossingen te bedenken. Zo leren ze rondom thema's/vraagstukken prototypes te maken waarbij ze technologie creatief én kritisch inzetten.

Zie hiervoor ook [Voortgezet onderwijs – verbindt kunst met techniek.](#)

Cultuur en wetenschap

Voor wetenschap geldt een soortgelijke onderbouwing, als beschreven voor techniek.

(Bron: Dutch Designers Magazine lente 2019)

De impact van wetenschap op maatschappelijke vraagstukken wordt steeds groter, denk maar aan klimatologie. Tegelijkertijd wordt steeds vaker naar ontwerpers gekeken voor het helpen oplossen van deze vraagstukken. Samenwerking tussen deze disciplines moet dan ook worden aangemoedigd, zegt wetenschapsfilosoof en

hoogleraar Rob Zwijnenberg. De wisselwerking levert bijzondere projecten en bruikbare inzichten op.

Ooit waren kunst en wetenschap onlosmakelijk met elkaar verbonden, denk aan Leonardo da Vinci, Constatijn Huygens en Isaac Newton. Zij waren wetenschapper, uitvinder én kunstenaar.

In zowel wetenschap als kunsten is het stellen van kritische vragen over vaste aannames essentieel en net zo belangrijk als het vinden van oplossingen. In de hedendaags maatschappij is het wel zoeken naar de juiste match.

Cultuur en arbeidsontwikkeling – inclusie

Zie hiervoor ook onder **Cultuur, maatschappelijke vraagstukken en economie**.

Ontwikkeling op de arbeidsmarkt

Met name de opkomst van circulaire economie, waarbij duurzame ontwikkelingen gaande zijn zoals het maken van kringlopen van grondstoffen, leent zich voor het bedenken van **creatieve oplossingen** waarbij gezocht wordt naar nieuwe verdienmodellen met waarden als energie, voeding, tijd, aandacht of zorg. Het gaat om initiatieven dichtbij huis en met een sterke sociale cohesie en zelfredzaamheid. Dit vraagt om een directe samenwerking tussen economie – onderwijs – arbeidsmarkt, waarbij economische ontwikkeling, innovatie en ondernemerschap leidend is.

De creatieve industrie is dan ook van belang voor de economie en arbeidsmarkt.

Deze is in veel opzichten een voorloper, zowel in haar innovatieve vermogen als in haar manier van werken en bedrijfsvoering. Omdat de creatieve sector zich in denken en handelen onderscheidt van andere sectoren, kunnen crossovers tussen de creatieve sector en andere sectoren veel toegevoegde waarde hebben. Zie ook de eerdergenoemde **dynamische hotspots**.

Arbeidsontwikkeling voor iedereen

Wij stimuleren bedrijven als Up Social Club, waarbij een uitdagend arbeidsaanbod wordt geboden aan mensen met een verstandelijke beperking en verbindingen worden gelegd door ook andere activiteiten op de locatie te laten plaatsvinden, zoals: voetbalveldje, pizzeria, feest- en vergaderruimten, etc.

Bij arbeidsontwikkeling kan ook gedacht worden aan het gebruikmaken van de kracht van (voedings)producten uit de Hoeksche Waard en daar verschillende mensen passend arbeid bieden.

Er is een toenemende roep om vitale ecosystemen. De werkgroep Duurzaamheid van het Hoeksche Waards Landschap is hier verkennend mee bezig. **Wij stimuleren projecten als 'voedselbossen'** (zie het voorbeeld in Barendrecht: <https://www.hetmoestuinhuis.nl/>), **waarbij wij denken dat hier verbinding kan worden gemaakt met arbeidsplaatsen voor mensen met een verstandelijke beperking, of met bijvoorbeeld dementie.**

(Bron: <https://www.zorgvoorbeter.nl/nieuws/ouderen-dementie-natuur>)

'Mensen met dementie zijn steeds minder gevoelig voor taal. Maar wel voor allerlei zintuigelijke prikkels. De natuur leent zich bij uitstek om mensen te prikkelen.' Dat zegt Mari Verstegen van het IVN.

Economische rol van kunst en cultuur – toerisme

Het blijkt dat de hoeveelheid vrije tijd is afgenomen, maar de welvaart in verhouding is toegenomen. In de vrije tijd wil de consument een kwalitatieve belevenis.

(Bron: Hoofdpijnenakkoord)

Er liggen grote (economische) kansen om meer te doen met de thema's water en verblijf in de Hoeksche Waard. Binnen de vrijetijdseconomie zijn dagrecreatie en verblijfsrecreatie te onderscheiden, waarbij de laatste de meeste uitdagingen geeft.

Kunst & cultuur kan in deze bijdragen aan creatieve uitdagingen om out of the box te denken. **Wij zijn van mening dat er meer verbinding nodig en mogelijk is tussen de kunst- en cultuursector, erfgoed, landschap en vrijetijdseconomie.**

Kunst & cultuur biedt letterlijk mogelijkheden om dag- en verblijfsrecreatie aantrekkelijk te maken. Aantrekkelijk voor zowel bewoners van de Hoeksche Waard, als mensen van buitenaf.

Bij eendaagse festivals/activiteiten is het de kunst om naar mogelijkheden te zoeken deze mensen langer 'vast' te houden. Daarbij is verbinding en samenwerking belangrijk in brede zin: cultuuraanbieder – horeca – winkelondernemer – erfgoed – HW landschap – VVV ...

Voor het stroomlijnen hiervan kan het van belang zijn gebruik te maken van een combinatiefunctionaris cultuur / cultuuraanjager / cultuurcoach als verbindingspartner tussen de verschillende betrokkenen, welke samenwerkt met de ideeënmakers Hoeksche Waard en instanties als Regiekr8, Stichting Dok-C, Welzijn Hoeksche Waard. De gemeente stimuleert dit en heeft deze functie tevens aangehaald in de startnotitie Kunst en Cultuur.

Enkele voorbeelden kunst en cultuur - toerisme:

1. **Meerdaagse festivals** (met mogelijkheden tot overnachting op bijvoorbeeld een camping):

- voorbeeld: Terug naar Tiengemeten (periode eind augustus)
- voorbeeld: Hoeksche Mooie (periode eind juni)
- voorbeeld om verder uit te werken: Bram Roza Festival (medio juli)
- meerdaagse creatieve workshops/cursussen in de natuur of op een bijzondere locatie (denk aan houtbewerkingscursus, cursus natuurfotografie, etc.), met verblijf in natuurhuisjes/ op kleinschalige campings/ boerderij/drijvende tiny-houses (zie plannen Fort Buitensluis) (Bron: Het Kompas; 12-04-2019), etc.
- **Idee: Duurzaam cultuurfestival in de natuur.** Voorbeelden daarvan zijn:
 - * Surfana Festival <https://www.surfana.com/festival/> (goed te combineren met water recreatie). Kort omschrijving: Surfana biedt veel sportieve clinics (waaronder (kite)surfen, yoga en hoepelen), muzikale acts, biologisch eten en het focust op het zijn van een volledig duurzaam festival, zero-waste en draaiend op groene energie.
 - * Eindeloois Eiland Festival (= EEF-festival) <https://www.eeffestival.nl/home>
Kort omschrijving: Het is een mengelmoois van verschillende elementen. Er spelen local bands, maar ook nationaal bekende artiesten. Er is kunst, natuur, interactieve workshops, Tai chi- of yogalessen en er worden verhalen verteld. De kleinschaligheid en ongedwongenheid zorgen ervoor dat het hele gezin zich kan vermaken op het festival. Van heinde en verre komen families dan ook voor 3 dagen topvermaak.

* Mandala Festival <https://mandalafestival.com/> Korte omschrijving: Het is een puur campingfestival, met een natuurzwembad tussen witte stranden midden op het terrein. Elk jaar worden veel (kunst)projecten bedacht en uitgevoerd. Op het terrein is volop ruimte voor eten en drinken, wellness, theater, sport en spel.

* Oerol <https://www.oerol.nl/nl/> Korte omschrijving: Oerol is wel de bekendste van de voorbeelden. Voorstellingen en kunstcreaties worden toegepast op het landschap, wat elke bezichtiging een unieke ervaring maakt. Het hele eiland staat in teken van het festival en in alle duinen, bossen, dijken, stranden en straten kun je je zintuigen laten genieten.

Hoewel Oerol grootschalig is opgezet, zou ook aan een kleinschalige variant voor in de Hoeksche Waard gedacht kunnen worden!

2. **Dag- en/of verblijfsarrangementen**, waarbij allerlei **combinaties** mogelijk zijn tussen b.v.:

- natuurexpeditie (wandelen/fietsen/boottocht),
- waterrecreatie (zie o.a. Ontwerpvisie Zuiderstrand aan de Zuidrand)
- speur-/tourtocht langs materieel erfgoed (museumbezoek, molentocht, bijzondere boerderijen, beelden in de natuur, etc.),
- een creatieve workshop (viltten in de buitenlucht, natuurfotografie, varkens tekenen na een workshop varkens knuffelen, etc.)
- een voorstelling op maat (denk b.v. aan Verhalenkaravaan, theatersportvoorstelling, liedjesavond, meemaakmuziek, etc.)

Kortom arrangementen waarbij cultuur beleven en maken centraal staan. Het verblijf zou kunnen zijn op een camping (b.v. camping 'T Volgerland te Numansdorp)

3. **Uitwerken van arrangementen** zoals voorgesteld in de **Ontwerpvisie Zuiderstrand aan de Zuidrand**, zoals b.v.:

(Bron: Ontwerpvisie Zuiderstrand aan de Zuidrand)

- Een Week Nat. Park NL Delta: Verblijven in Numansdorp aan het water en vanuit daar binnen een uur bereikbaar: Slot Loevestijn, bezoekerscentrum Biesbosch, de (historische) binnensteden Rotterdam, Den Haag, Breda, Bergen op Zoom en Dordrecht, Kinderdijk, de Hoeksche Waard en kust Oostvoorne, Willemstad, de deltawateren. Waarbij aan **creatieve-/culturele ontspanning** kan worden gedacht bij het verblijf in Numansdorp.
- Route Zuidrand: Verken de zuidrand van de Hoeksche Waard over fiets-, wandel-, en vaarroutes. Strijk neer bij een van de vele pleisterplaatsen (horeca en rustpunten, landschap en **erfgoed**) voor een versnapering.
- Fort Events: Programma's voor jong en oud door het hele jaar op Fort Buitensluis in samenwerking met de andere forten uit de stelling Hollandsch Diep. Te denken valt aan **locatietheaterproducties**, **muziekoptredens**, een scoutingkamp, **beeldende kunst**. **Zeer interessant om uit te werken aangezien Fort Buitensluis de potentie heeft zich te ontwikkelen en een beeldbepalende recreatieve trekker te zijn vanwege de unieke plek en de beleving met het uitzicht over het Hollandsch Diep.**
- Midweek Zuidrand: Verblijf in een B&B of een accommodatie in de kern. Verken de Hoeksche Waard met alle **hotspots** in de nabije omgeving: rondjes (met pontjes) Tiengemeten en westkant, Willemstad, Oeverlanden, Strijen, Oud-Beijerland. **Daarbij de hotspots verder uitwerken tot aantrekkelijke activiteiten: doen en beleven.**

4. **Lokale evenementen met een eigen karakter.**

In het kader van kansen bieden aan de lokale winklondernemers/horeca, stimuleert de gemeente HW initiatieven daartoe.

Evenementen kunnen bezoekers naar een dorpscentrum trekken en zo mensen de winkels intrekken en eet- en drinkgelegenheden bieden. Evenementen als het aanstaande Korenfestival in Oud-Beijerland kunnen daaraan bijdragen, waarbij **samenwerking** tussen centrummanagement en een culturele organisatie centraal staan!

Er kan gedacht worden aan het uitwerken van diverse evenementen en arrangementen door het jaar heen, zowel binnen als buiten. Kijk daarbij ook naar initiatieven buiten de grenzen van de Hoeksche Waard, welke vertaald kunnen worden naar een passende vorm.

- **Eendaagse festivals in de dorpskernen.** Kleinschaligheid trekt niet alleen mensen vanuit de Hoeksche Waard, maar ook mensen van buitenaf vanwege intieme cultuurbeleving. Voorbeeld daarvan is Bij Beijers Bengels (eind maart), dat ook mensen uit Rotterdam trekt.

- **Eendaagse festivals met de elementen van de Hoeksche Waard zoals bijvoorbeeld een natuurkamerfestival te water:** Op verschillende plekken wordt aangemeerd met een boot vol festivalbezoekers (b.v. in Numansdorp, Herberg Tiengemetten, Hitsertse Kade) (of Costa del Spui (Goudswaard), Nieuw Beijerland, aanlegkade De Oude Tol (Oud-Beijerland), Klein Profijt (Oud-Beijerland)). Op de aanlegplekken (b.v. bij een tuin van een horecagelegenheid /natuurlocatie, wordt onder het genot van een hapje (b.v. lokaal product) en een drankje een muziek-/kleinkunstvoorstelling gegeven passend bij de locatie.

- **Toertocht over het eiland** (zoals in Dordrecht) ... zoeken naar vervoersmiddel met zo min mogelijk belasting voor het milieu en passend bij de HW; waarbij een **foto-tourboek** wordt uitgereikt, met daarin de route en **informatie over de bezienswaardigheden**

- Hoeksche Waardse variant van de VVV-cadeaubon inzetten voor dag-arrangementen Hoeksche Waard; culturele activiteiten op het eiland.

Cultuur en detailhandel

inspringen op veranderende behoeftes - nieuwe kansen

De winkelmarkt is de laatste jaren sterk veranderd onder invloed van de crisis maar ook door nieuwe trends en ontwikkelingen, waaronder de grote invloed van internet. Het gaat om het vinden van het juiste evenwicht tussen het behoud van het bestaande en ruimte bieden aan noodzakelijke vernieuwing.

Hier liggen creatieve kansen:

- * Producten in de winkel laten ervaren: B.v. een leestafel in een boekenwinkel, integreren van horeca in de winkel (voorbeeld daarvan is KEK in Oud-Beijerland).
- * Duurzame producten worden steeds belangrijker gevonden door de consument, waar op ingespeeld zou kunnen worden.
- * In de dagelijkse sector worden aankopen door de consument nog steeds dicht bij huis gedaan. Dit aanbod blijft dan ook in buurt, wijk en kern veel perspectief behouden.

Duurzame innovatieve landbouw

De Hoeksche Waard kent een sterke innovatieve landbouwsector, op het gebied van landbouw, functionele agrobiodiversiteit en agrarisch natuurbeheer. De sector staat voor grote vraagstukken die creatieve antwoorden vragen.

Wij zijn van mening dat deze vraagstukken niet alleen nu, maar ook in de toekomst een rol spelen en dat het belangrijk is hier binnen het onderwijs al aandacht aan te schenken. Zie hiervoor ook **Cultuur als verbinding tussen economie – wetenschap – techniek en onderwijs**.

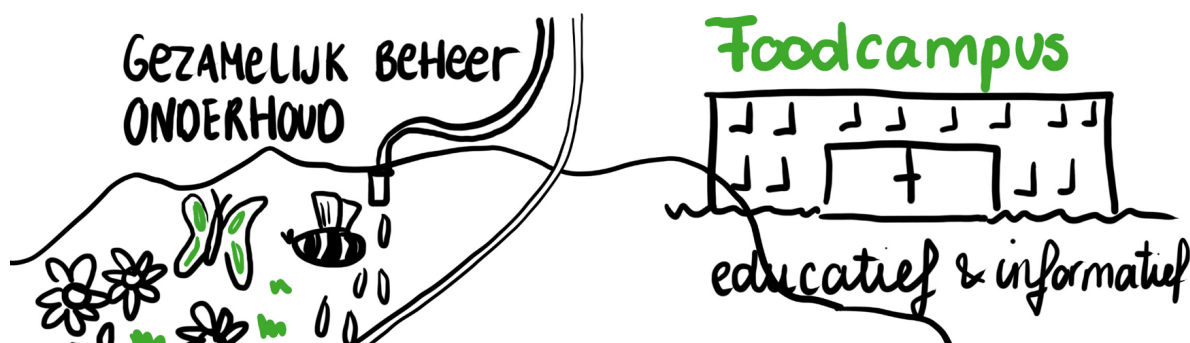
Wij zijn dan ook voorstander van creatieve voorstellen als **Foodlab Hoeksche Waard**, een allesomvattend, interactief kenniscentrum waar scholieren en toeristen terecht kunnen voor al hun vragen over de agrarische sector en de bereiding van ons eten. Een combinatie van educatie en beleving, welke gebruik maakt van een kracht in de Hoeksche Waard: de innovatieve landbouw.

Wij zouden de functie nog willen uitbreiden naar ontwikkelcentrum waar onderzoek en ontwikkeling plaatsvindt en het Foodlab een functie geeft welke verder rijkt als (educatieve) 'attractie'.

Duurzame innovatieve landbouw vraagt ook nu al om antwoorden. Daar zou kringlooplandbouw er één van kunnen zijn. Kringlooplandbouw is een vorm van **duurzame landbouw** waarbij de kringloop van stoffen gesloten is. Dit houdt in dat alle stoffen die door de landbouw uit een gebied verdwijnen ook weer teruggebracht worden in het gebied. Hoe, dat is de uitdaging. Wij zijn van mening dat het verbinden van verschillende disciplines (waaronder kunst&cultuur) in werkgroepen om antwoorden op vraagstukken als deze uit te werken, tot verrassende oplossingen kan leiden. Het is de kunst om de juiste mensen aan elkaar te verbinden.

Rondom het vraagstuk m.b.t. de **voedselverspilling**, zijn er in De Hoeksche Waard al mooie stappen genomen. Denk aan de app van Too Good To Go, waar verschillende Hoeksche Waardse ondernemers aan deelnemen.

Een ander voorbeeld van creatieve samenwerking is het project [Foodlab Food Heroes](#).

Duurzaam, energieneutraal en klimaatbestendig

Binnen de gemeente HW zijn op dit moment verschillende projecten in gang gezet welke een duurzaam, energieneutraal en klimaatbestendig Hoeksche Waard voor ogen hebben.

De coöperatie Hoeksche Waard Duurzaam wil iedereen in de gemeente Hoeksche Waard inspireren om over te stappen op groene energie. Onder het devies *Groen en toch niet duur!*, zijn zij allerlei projecten aan het opzetten om dit voor elkaar te krijgen. Zoals het project *Postcoderoos*: Samen met de gemeente en HW Wonen gaat HoekscheWaard Duurzaam meerdere zonnedaken plaatsen op diverse gebouwen onder de naam HoekscheWaard Duurzaam Zonnedak. De zonnedaken zijn bestemd voor buurtbewoners die graag zelf energie willen opwekken maar geen panelen op hun eigen dak kunnen of willen plaatsen.

Echter, wensen vanuit duurzaamheid kunnen botsen met cultuurhistorische waarden. Zeker in gebieden die al lang door de mens in gebruik zijn, kom je veel cultuurhistorische waarden tegen, zoals historische gebouwen en landschap.

Wij adviseren dan ook om in te zetten op het aanpassen van energiesystemen op individueel niveau. Te denken valt aan onzichtbare en gebouw-gebonden maatregelen als goede isolatie, warmte koude opslag, warmtenet etc. Hiervoor is het interessant te kijken naar creatieve oplossingen in vergelijkbare gebieden.

Wij verwijzen naar projecten als [Energy meets the Arts](#) in Noord-Brabant, waarbij middels het uitroepen van een **ideeënprijsvraag**, aan kunstenaars, ontwerpers, (landschaps-)architecten en multidisciplinaire teams een oproep is gedaan om inspirerende ideeën in te dienen die een beeldende kwaliteit toevoegen aan de **energietransitie**. Het doel was om de kansen en de impact te laten zien die creatieve en artistieke professionals hebben op de ontwikkelingen in de energietransitie en waarin verbeelding een cruciale rol speelt. In dit project werd de volgende vraag centraal gesteld: **Wat betekenen de plannen voor duurzame energie (zonne- en windenergie, aardwarmte en biobrandstof) voor de omgevingskwaliteit en de beleving van ons (cultuurhistorisch) landschap?**

Wij zien in deze ook mogelijkheden voor de Hoeksche Waard. Maak braakliggende terreinen, schrale landbouwgronden, e.d. geschikt voor b.v. een kunstzinnig zonneveld, waarbij het aantrekkelijk kan worden gemaakt om b.v. langs een fietsroute via een uitkijktoren het kunstwerk te bekijken, etc.

Ons devies: gebruik b.v. ideeënprijsvragen om creatieven uit te nodigen mee te denken over actuele vraagstukken in de Hoeksche Waard. Verbindt de juiste mensen aan elkaar. Ook op het gebied van energie en klimaat.

Tot stand komen van beschreven visie

Om de omgevingsvisie Hoeksche Waard zoals door ons beschreven te kunnen verwezenlijken, zijn wij van mening dat brede samenwerking niet alleen wenselijk, maar ook noodzakelijk is. Zowel tussen allerlei verschillende sectoren en de gemeente op lokaal niveau, als ook op regionaal en provinciaal niveau. Hieronder volgt een kort overzicht van samenwerkingsverbanden van creatieve aard en enkele voorbeelden om financiering (mede)mogelijk te maken. Vanzelfsprekend staat daarbij het belang van kunst & cultuur voor de omgevingsvisie centraal.

Samenwerking

- * **Stichting Dok-C:** Verenigen van cultuuraanbieders en cultuurbezoekers via het Hoeksche Waards platform voor kunst en cultuur. Belangen behartigen van kunstenaars/cultuuraanbieders/creatieven. Gesprekspartner voor de gemeente met betrekking tot het opstellen van een integraal Cultuurbeleidsplan.
- * **Federatie Creatieve Industrie (FCI):** Zij vertegenwoordigt creatieve bedrijven in architectuur, design, fotografie, gaming, interieur architectuur, communicatie, mode, pop en dance.

Financiering

- * **Cultuurfonds HW/ subsidieregeling kunst en cultuur;** in wording.
- * **Fonds voor Cultuurparticipatie:**
 - subsidie cultuurmakers van nu: voor kleinschalige en vernieuwende projecten op het vlak van actieve cultuur- of erfgoedparticipatie in de vrije tijd.
 - subsidie maakruimte voor cultuur: voor (door)ontwikkeling van eigentijdse vormen van actieve cultuurparticipatie door samenwerkingsprojecten van organisaties en cultuurmakers.
- * De **Meedoenregeling van Werk & Inkomen Hoeksche Waard:** voor iedereen met een inkomen tot 130% van de bijstandsnorm (geldt ook voor sport en cultuur).
- * **Jeugdfonds Sport & Cultuur Zuid-Holland:** Dit fonds betaalt de contributie of het lesgeld voor sport, zwemles en cultuur voor kinderen waarvan de ouders geen/weinig geld hebben voor buitenschoolse cultuureducatie.
- * **Klijnsma-gelden:** Financiële bijdrage vanuit het Rijk voor cultuurparticipatie voor kinderen uit gezinnen met een laag inkomen.
- * **Stichting Leergeld:** Financiële bijdrage voor cultuurparticipatie voor kinderen uit gezinnen met een laag inkomen.
- * **Wet Maatschappelijke Ondersteuning:** Met betrekking tot ondersteuning van activiteiten in bijvoorbeeld een buurthuis / dagbesteding, met als doel burgers zo lang mogelijk zelfstandig thuis te kunnen laten blijven wonen en deel te kunnen nemen aan de maatschappij, zou de Wmo een financiële bijdrage kunnen leveren.
- * **Fonds Creatieve Industrie:** dit is evenals het Fonds voor Cultuurparticipatie, een Rijkscultuurfonds.
- * **Stichting DOEN:** privaat fonds dat vaak wordt aangeschreven voor financiering van community arts projecten.
- * **Oranjefonds:** privaat fonds dat vaak wordt aangeschreven voor financiering van community arts projecten.

Samenvatting

Voor de samenvatting verwijzen wij naar het losse exemplaar behorende bij dit schrijven: **Samenvatting Omgevingsvisie team Kunst & Cultuur in beeld.**

Tot slot

We staan in de Hoeksche Waard aan het begin van het definiëren van het DNA van de gemeente Hoeksche Waard. Kunst & cultuur vitaliseert en activeert de samenleving en levert daarmee een belangrijke bijdrage.

Een eerste concrete aanzet daartoe is al gemaakt. Het culturele project in wording – **initiatief 2020** – kan een bijdrage leveren aan wat de kracht is van de dorpskernen en de samenhang van één Hoeksche Waard en daarmee een bijdrage leveren aan de identiteit van de gemeente.

Stichting Dok-C heeft het plan opgevat om in het jaar 2020 via een theatrale vorm de identiteiten (DNA) van de dorpskernen als basis te gebruiken voor de zoektocht naar de identiteit (DNA) van de gemeente Hoeksche Waard. Hiervoor is een kleine werkgroep geformeerd en is contact gezocht met de regisseur en met de scriptschrijver van Theater Collectief Hoeksche Waard, om al brainstormend een interessant format te ontwikkelen, waarbij zoveel mogelijk bewoners uit de diverse kernen betrokken worden. Tevens is contact gezocht met de ideeënmakers om, gelet hun opdracht van dorpsgericht werken, tot een goede en aanvullende afstemming te komen. Daarin worden ook de uitkomsten van de omgevingsvisie meegenomen.

Met betrekking tot de toekomst liggen er o.i. vele mogelijkheden hier een vervolg aan te geven, om de identiteit van de Hoeksche Waard verder te versterken.

Daarbij wordt onder andere gedacht aan het uitwerken van een Hoeksche Waards thema op Monumentendag, waarbij op verschillende locaties een programma wordt aangeboden en waarbij bewoners/verenigingen/organisaties van de dorpskernen e.d. worden betrokken, om zo een saamhorigheid te voelen en de trots op de Hoeksche Waard tentoon te stellen. (Voorbeeld: Open Monumentendag zoals in 2017 in Brielle is georganiseerd).

Denk groot, dan bereik je meer! Immers als je traint voor een halve marathon, zal je nooit een hele lopen. Kunst en Cultuur doen ertoe in de Hoeksche Waard!

Mei 2019

Waardmakersteam Kunst & Cultuur

Verwijzingen en links in dit schrijven zijn in de digitale versie toegevoegd. Deze is te vinden op www.waardmakers.nl en op www.dok-c.net.

